

ІГРОВІ МЕТОДИ ЛОГОПЕДА В РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Стахова Ольга Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

Максименко Дарія Андріївна

здобувач вищої освіти бакалаврського рівня
соціально-психологічного факультету
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

У сучасному світі, де розвиток мовленнєвих навичок є важливою складовою успішної соціальної та міжособистісної взаємодії, виявлення та корекція мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку стає актуальною проблемою.

Логопедична практика визначається не тільки ефективністю методів, а й здатністю зацікавити та мотивувати дітей. Одним із таких методів логопедичної роботи, на основі якого у дитини формується підвищений інтерес до змісту засвоєного матеріалу, є гра. Гра, як важливий елемент навчання та розвитку, не лише забезпечує емоційно-психологічний комфорт у процесі взаємодії з логопедом, але й створює оптимальне середовище для вивчення й корекції мовленнєвих відхилень.

Питання ефективності ігрової методики логопеда у роботі з дітьми з порушеннями мовлення базуються на ключових положеннях І. Алієвої, А. Арендарука, О. Боряк, К. Данилюка, Л. Журавльової, О. Літвінової, Ю. Рібцун, Н. Савінової, С. Самаріної, Н. Туренка, Н. Чередніченко та ін.

Згідно з останніми дослідженнями Official website of Ukraine, порушення розвитку мовлення у дітей являють собою одну з форм комплексного когнітивного порушення. Це порушення характеризується вибіркоким розладом мовленнєвої функції і супроводжується відхиленнями в екстралінгвістичних функціях і процесах. Існує різне термінологічне уживання для опису порушень мовленнєвого розвитку, причому ці терміни не завжди є синонімами. Наприклад, вживаються такі терміни як: порушення мовлення, недорозвинення мовлення, недорозвиток мовлення, мовленнєві відхилення та інші [4, с. 88-89].

Порушення мовлення – це термін, що використовується для опису відхилень від встановленої мовленнєвої норми, які можуть частково або повністю перешкоджати мовленнєвому спілкуванню та обмежувати можливості пізнавального розвитку та соціокультурної адаптації [2].

Важливим методом розвитку мовлення дітей з порушеннями мовлення є дидактична гра. Він забезпечує сприятливі умови для вирішення педагогічних завдань з урахуванням можливостей дітей молодшого шкільного віку. Для

розвитку мовлення у молодшому шкільному віці проводяться такі ігри, де основне місце займає мовленнєва діяльність дітей. Кожна гра для дитини – це процес пізнання краси, шлях до нового невідомого та радості.

У роботі логопеда з дітьми існує різноманітність ігрових технологій, які можуть бути використані для розвитку мовлення та корекції мовленнєвих порушень. Ось деякі з них:

1) ігри-рими: дитина повинна знаходити слова, які мають схожий звуковий склад або римуються. Це сприяє розвитку фонематичної свідомості;

2) мовні казки: логопед може створювати казки або використовувати існуючі, додаючи в них завдання для розвитку мовлення. Діти слухають казку і виконують певні дії або відповідають на питання;

3) гра «Вгадай слово»: діти відгадують слова за описом, малюнками або жестами. Це допомагає розширити їхній словниковий запас і розвиває лексичні навички;

4) ігри з використанням магнітів і букв: діти можуть складати слова з магнітів або букв, що допомагає розвивати навички читання та правопису;

5) гра «Словниковий біг»: діти шукають предмети, які відповідають певним словам або описам. Це розвиває їхню сприймальну мову та розуміння слів;

6) рольові ігри: граючи в різні ролі (лікар, вчитель, продавець), діти вивчають нові слова та вирази, вдосконалюють артикуляцію та комунікативні навички;

7) ігри з використанням мовних карток: для навчання нових слів та лексики логопед може використовувати картки з малюнками та словами;

8) мовні пазли: діти складають слова або речення з пазлів, що сприяє розвитку граматики та синтаксису;

9) мовні асоціації: діти з'єднують слова або картинки за певними ознаками або асоціаціями;

10) ігри з артикуляцією: це вправи для тренування артикуляції з використанням різних звуків та їх поєднань [5, с. 119-120].

Ці ігрові технології можуть бути ефективними засобами для розвитку мовлення та корекції мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку. Важливо обирати методи, які відповідають індивідуальним потребам кожної дитини [3, с.37].

Дидактичні ігри, як адекватний віковим особливостям дітей засіб, використовуються не тільки на корекційних фронтальних і індивідуальних заняттях, на прогулянках, але й у всій системі корекційно-виховної роботи з дітьми. При цьому роль логопеда у дидактичній грі подвійна: з одного боку, він керує пізнавальним процесом, організовує навчання дітей, з іншого – виконує роль учасника гри, партнера, спрямовує кожну дитину на виконання ігрових дій, а при необхідності дає зразок поведінки у грі. В процесі дидактичної гри логопед розвиває мовленнєву активність дітей, заохочує правильні відповіді на поставлені запитання, виховує витримку.

Використання дидактичних ігор в корекційній роботі з дітьми, які мають порушення мовлення, дає можливість:

- 1) забезпечити психологічний комфорт на занятті;
- 2) забезпечити розвиток емоційно-вольової сфери дітей, їх морально-вольових якостей;
- 3) активізувати і відновити вищі психічні функції;
- 4) поліпшити слухову увагу і пам'ять, підвищити швидкість запам'ятовування;
- 5) поліпшити мовленнєвий розвиток [1, с. 12].

Проведене нами впродовж лютого 2025 року на базі Денишівської спеціальної школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення м. Житомира дослідження мовленнєвого розвитку молодших школярів із вадами мовлення виявило значні труднощі, характерні для загального недорозвитку мовлення III рівня. Більшість дітей мали середній рівень розвитку мовлення, що свідчить про потребу в корекційній роботі для вдосконалення лексичних і граматичних компонентів. Низький рівень мовлення у 28% дітей підтвердив необхідність індивідуального підходу.

Під час формувального етапу експерименту була розроблена програма розвитку мовлення молодших школярів із порушеннями мовлення засобом дидактичних ігор і представлена у формі корекційно-розвивального процесу, що складався з трьох етапів: підготовчий етап навчання – спрямований на розуміння і володіння дітьми простими типами речень; основний етап навчання – орієнтований на розуміння і володіння дітьми складносурядними та складнопідрядними елементарними, багатокомпонентними реченнями, складними синтаксичними конструкціями з різними видами зв'язку; заключний етап навчання – спрямований на формування у дітей вміння виконувати складні синтаксичні трансформації речень.

Для визначення ефективності застосування ігрових технологій у розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення III рівня було проведено підсумкове діагностування після завершення формувального етапу експерименту. Основним завданням цього етапу було оцінити результати впровадження розроблених лексичних і граматичних напрямів та їх змісту через використання ігрових технологій.

Дані табл. 1. відображають зміни в рівнях сформованості лексичної та граматичної сторін мовлення порівняно з початковими показниками, отриманими на констатувальному етапі дослідження.

Аналіз результатів проведеного нами експерименту свідчить про суттєве покращення рівня розвитку мовлення у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення після впровадження ігрових технологій. Зокрема, високого рівня сформованості лексичного мовлення досягли 32% дітей, хоча до початку дослідження жодна дитина не продемонструвала такого рівня. Це свідчить про значний прогрес у лексичній складовій мовлення. Середній рівень лексичної сформованості знизився з 72% до 36%, що вказує на перехід частини дітей до високого рівня. Водночас низький рівень залишився майже незмінним, коливаючись у межах 28-32%, що свідчить про необхідність подальшої роботи з цією категорією дітей.

Щодо граматичної сторони мовлення, високого рівня сформованості досягли 40% дітей, що є значним прогресом, адже на початку дослідження цей рівень був відсутній. Середній рівень знизився з 72% до 16%, що свідчить про перехід більшості дітей до високого рівня. Водночас низький рівень зріс з 28% до 44%, що вказує на потребу подальшої корекції для цієї групи дітей.

Таблиця 1. Результати сформованості рівня лексичної та граматичної складових мовлення у дітей

Рівні мовлення	До експерименту (к-ть осіб, %)	Після експерименту (к-ть осіб, %)	Динаміка (%)
Лексична сторона мовлення			
Високий рівень	0 (0)	8 (32)	+32
Середній рівень	18 (72)	9 (36)	-36
Низький рівень	7 (28)	8 (32)	+4
Граматична сторона мовлення			
Високий рівень	0 (0)	10 (40)	+40
Середній рівень	18 (72)	4 (16)	-56
Низький рівень	7 (28)	11 (44)	+16

Як бачимо, експериментальна методика з використанням ігрових технологій довела свою ефективність. Ігрові методи, включаючи вправи та завдання з інтеграцією навчання й виховання, сприяли розвитку лексичних і граматичних навичок, формуванню зв'язного мовлення та засвоєнню складних конструкцій. Результати підсумкового діагностування засвідчили прогрес: частка дітей із високим рівнем лексичного й граматичного мовлення зросла відповідно до 32% і 40%.

Таким чином, результати дослідження демонструють ефективність ігрових технологій у формуванні мовлення дітей із порушеннями. Впровадження дидактичних ігор дозволило значній частині дітей досягти високого рівня розвитку лексичної та граматичної складових мовлення. Це підтверджує дієвість обраного підходу та свідчить про його доцільність у логопедичній практиці.

Список використаних джерел

1. Журавльова Л.С. Сучасні підходи до вивчення порушень мовленнєвого розвитку молодших школярів. Актуальні питання корекційної освіти. 2016. № 8. С.133-144.
2. Порушення мовлення у дітей та дорослих. Види порушень усного мовлення. (2022, березень, 13). ДвКлінік. URL: <https://dvclinic.com.ua/uk/news/klassifikaciya-rechevyh-narushenij/> (дата звернення: 06.04.2025).
3. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 258 с.

4. Чередніченко Н.В., Ряшенцева Д.М. Корекція та формування звукової сторони мовлення в системі навчання рідної мовлення дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Логопедія. 2011. № (1). С. 87-91.
5. Nicolson R.I., Fawcett A.J. Dyslexia, dysgraphia, procedural learning and the cerebellum. Cortex. 2011. 47 (1). January. P. 117-127.